

Dejiny ľudstva ovplyvňujú udalosti, ktoré majú d'alekosiahly význam pre ďalší vývoj ľudskej spoločnosti, dejiny sveta, jednotlivé národy, či regióny. Horná Nitra si v roku 2009 pripomína pár historických momentov, ktoré sa významne zapísali do jej budúceho vývoja.

Jubileá priemyslu hornej Nitry

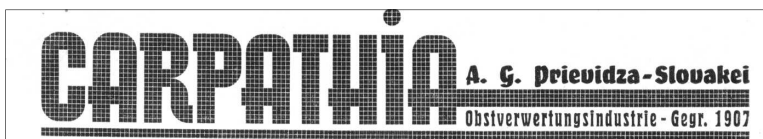
Novodobé dejiny v minulom storočí priniesli pokrok vo vývoji techniky, vyplývajúcej z rozmachu vedeckej základne, ktoré spolu celkovou spoločensko-politickou situáciou vo svete prispeli k prudkému rozvoju hospodárstva, hlavne k nárastu priemyslu. Aj v našom regióne sa zakladali prvé priemyselné a dopravné podniky a vznikali spoločnosti, prispievajúce k prosperite oblasti. Horná Nitra patrí medzi významné priemyselné centrá Slovenska a jej industrializácia tvorila rozhodujúcu súčasť dejín regiónu. Okrúhle výročia, aké si tento rok pripomína niekoľko priemyselných podnikov na hornej Nitre, sú príležitosťou bližšie spoznať a zamyslieť sa nad dôležitými udalosťami z histórie končín, v ktorých žijeme. Sprítomniť históriu podnikov, oslavujúcich výročie svojho vstupu do dejín sa podujalo Hornonitrianskeho múzeum Prievidza. Dejiny jubilujúcich podnikov ilustrovalo verejnosti prostredníctvom výstavy Korene bytia, otvorenej 9. júla 2009 v priestoroch múzea.

K jubilantom patrí prvá tlačiareň v Prievidzi Gubitshova, ktorá vznikla v roku 1899 a v roku 1939 sa pričlenila ku Kohnovej tlačiarňi Patria, ktorá existovala od roku 1917. V roku 1947 tlačiareň pod názvom Akadémia vlastnila Slovenská akadémia vied. Po roku 1948 podliehala iným tlačiarňam. Od roku 1992 je majetkom spoločnosti s r.o. Patria I.

V roku 1909 získala svoj názov Carpathia, vyvinutá z Prvej prievidzskej továrne na liehoviny a Hornouhorskej továrne na éterické oleje a pesto-

vateľsko-spracovateľského závodu liečivých bylín Dr. Eugena Skyčáka a bratov Heumannovcov. V súčasnosti výrobu prebrala firma Nestlé.

V roku 1909 začala Západouhorská kamennouhoľná účastinárska spoločnosť s priemyselnou ťažbou v bani Handlová, ktorá je najstaršou uhoľnou baňou na Slovensku. S povrchovou ťažbou tu začali už v r. 1856 – 61 Pálfiovci. Čiastkové výročia majú aj Baňa Nováky, kde sa v roku 1939 začali otváracie práce a Baňa Cigeľ, ktorá sa v roku 1959 osamostatnila. Dnes činnosť zastrešujú Hornonitrianske bane Prievidza a ich odštepné závody.

V Prievidzi najrozšírenejšie remeslo – súkenníctvo mal od zániku v roku 1876 zachrániť Spolok súkennický a v roku 1884 Družstvo prievidzských súkenníkov. Prievidzské súkennícke družstvo prešlo v roku 1939 do rúk Spolku Detva, z ktorého sa vyvinul Nitratex. Napriek mnohým zmenám sa súkenníctvo v Prievidzi neudržalo a výrobne zanikli.

Rok 1939 bol rokom uvedenia firmy Baťa, neskôr ZDA Partizánske, na Slovensku. V roku 1938 odkúpila firma Baťa veľkostatok v blízkosti obce Šimonovany, kde začala budovať obuvnícky závod a obytné domy, z ktorých vyrástla osada Baťovany, základ dnešného Partizánskeho. V Prievidzi otvorili odštepný závod ZDA (Závody 29. augusta) v roku 1965. Po roku 1989 sa podnik rozpadol a výrobne sa dostali do súkromných rúk prevažne zahraničných výrobcov.

V Prievidzi sa v roku 1949 zriadil závod ČSAD (Československá autobusová doprava), pôvodne ako strojovňa ČSD (Československých dráh). Od 20. rokov 20. storočia zastrešovali autobusovú dopravu súkromní dopravcovia a Slovenská Autospráva. Po rozdelení Československa v roku 1993 pôsobí na Slovensku SAD (Slovenská autobusová doprava), od ktorej sa po roku 2002 odčlenila akciová spoločnosť SAD Prievidza.

Vznik závodu Ľahké stavebné hmoty Pórobetón Zemianske Kostol'any podmienila možnosť využívať pre výrobu odpadový popolček z Elektrárne Nováky. V roku 1959 sa spustila prevádzka. Od materského podniku Ľahké stavebné hmoty Bratislava sa odčlenila v roku 1991. V roku 1994 sa oddelila firma Ypor, teraz súčasť značky Xella. Pokračovateľom tradícií pórobetónu je spoločnosť Porfix – pórobetón.

V roku 1969 vzniklo z bývalého Melioračného družstva a Poľnohospodárskeho stavebného podniku, predtým Okresného strediska pre prípravu poľnohospodárskych investícií, Poľnohospodárske stavebné a melioračné družstvo, ktoré bolo v roku 1971 premenované na Agrostav, spoločný poľnohospodársky podnik v Prievidzi. V roku 1994 vznikla transformáciou Agrostavu spoločnosť AGS Prievidza.

V roku 1979 bol vybudovaný Mäsokombinát Prievidza, zameraný na spracovanie mäsa a mäsových výrobkov. Predtým tu pôsobilo Roľnícke skladištné družstvo, ktoré malo vo svojej prevádzke zariadenie na výrobu mäsa, Považské mäsozávody v Trenčíne a Prievidzský mäso priemysel. Po viacerých transformáciách firma v roku 2004 celkom zanikla.

Tieto podniky prispeli k rastu priemyslu na hornej Nitre. Boli jednými z koreňov, z ktorých vyrástol región do dnešnej podoby industriálnej oblasti, v akej ho poznáme. Aj vďaka nim vzrástla prosperita bytia tunajších obyvateľov, určili smerovanie územia a mnohé dodnes ovplyvňujú jeho charakter. Hoci nie všetky zotrvali do dnešných dôb a zanikli, alebo sa tejto chvíľe dočkali v zmenenej podobe, či fungujú po splynutí s inými pod novým názvom, vo vývoji regiónu všetky zohrali svoju nezastupiteľnú úlohu. Výstava obrazom, písmom i trojrozmerným materiálom priblížila dejiny každej zo zmienenej organizácií, uviedla podmienky ich vzniku, predstavila ich vývoj, etapy najvyššej produkcie po stav dnešných dní s prezentáciou najdôležitejších výrobkov. V samostatnej časti sa venovala prechodu od remesiel k priemyslu a prehľadu industrializácie hornej Nitry.

Tak ako v minulosti, aj dnes vyplýva z úrovne ekonomickej situácie kvalita a rozvoj kultúry i vzdelávania. Veď väčšina aktivít a aj prezentačná činnosť múzeí je náročná na realizáciu nielen po odbornej, ale i po finančnej stránke. Výstava Korene bytia by sa nemohla realizovať bez finančnej podpory zo strany Ministerstva kultúry SR a niektorých z jubilantov. Poďakovanie múzea za pochopenie a výpomoc patrí podnikom PORFIX – pórobetón, a. s. Zemianske Kostofany, Hornonitrianske bane Prievidza a. s., AGS, spol. s r. o., Prievidza, SAD Prievidza a. s., Patria I., spol. s r. o., Prievidza, Nestlé Slovensko s. r. o., Prievidza.

Po skončení prezentácie v priestoroch múzea sa výstava presunie do organizácií v okrese Prievidza a Partizánske, ktoré umožnia jej vzhľadnutie ďalšej skupine návštevníkov.

Mgr. Jaroslava Kupčoková, Hornonitrianske múzeum Prievidza